

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת מגילה ב' - ח' ♦ ביכורים ב', ח' - ג', ב'

בס"ד, ט"ו תמוז תשע"ד

גליון מס' 790

השבוע בגליון

- ♦ זריזין מקדימין למצוות
- ♦ מצווה מן התורה לעשות זכר לנס הצלה
- ♦ משלוח מנות שנגנב ומשלוח מנות עלום
- ♦ אינו רוצה לקבל משלוח מנות

- ♦ מבוא למסכת מגילה
- ♦ מה הן המסורות שבהן התבוננו בדור של עזרא?
- ♦ "נמצאת מחריב את כל העולם"
- ♦ "סופרים" - ספרו את אותיות התורה

- ♦ ה"מסוריים"
- ♦ "פורים קטן" - אם פורים, למה קטן?

דבר העורך

משהו קורה

י"ז בתמוז. תאריך שלשמעו מצטמרת הנפש. שם התחיל הכל.

המשנה האחרונה במסכת סוטה מתארת את תהליך איבוד הנכסים הרוחניים המתמשך, מעמיק ומתרחב מאז חרב בית מקדשנו.

משמת רבי מאיר - בטלו מושלי משלים. משמת בן עזאי - בטלו השקדנים. משמת בן זומא - בטלו הדרשנים. משמת ר"ע - בטל כבוד התורה. משמת ר' חנינא בן דוסא - בטלו אנשי מעשה. משמת ר' יוסי קנטא - פסקו חסידים... משמת רבן יוחנן בן זכאי - בטל זיו החכמה. משמת רבן גמליאל הזקן - בטל כבוד התורה, ומתה טהרה ופרישות. משמת רבי ישמעאל בן פאבי - בטלה זיו הכהונה. משמת רבי - בטל ענוה ויראת חטא.

בעקבות המשנה מביאה הגמרא ברייתא:

בעקבות משיחא - חוצפא יסגא, ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר, ומלכות תהפך למינות, ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמות סופרים תסרת, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו להשען? על אבינו שבשמים.

מבוא למסכת מגילה

לומדי הדף היומי עוברים השבוע ממסכת תענית אל מסכת מגילה.

הרמב"ם מבאר כי מסכת מגילה נדחתה לשלהי סדר מועד, לפי שמצוות יום הפורים הן מדברי קבלה ולא מצוות התורה, לעומת יתר המועדים שהם מן התורה, לפיכך נסדרה מסכת מגילה אחריהם, ואף אחר מסכת תענית, כי תקנת התעניות קדמה לתקנת הפורים [אמנם נחלקו הראשונים אם חמורות מצוות הפורים ממצוות דרבנן אחרות, לפי שמצוות הפורים נזכרו בכתובים ונאמרו ברוח הקודש (ראה מה שצ"ן בהגהות על הריטב"א 608, והטורי אבן נקט, כי הוא מדברי קבלה, ע"ש)].

אולם המאירי מספר בהקדמתו לחיבורו, כי בתקופת הגאונים עסקו בעיקר בסדרי מועד, נשים ונזיקין, הנוגעים לזמנים שאחר חורבן הבית, וסידרו את לימוד המסכתות בסדר הבא: ברכות, תענית, מגילה, חגיגה וכו', שכן, מסכת ברכות עוסקת בענייני ברכות ותפילות. מסכת תענית דומה לה בכך שעוסקת בענייני תפילות הגשמים ותפילות בעת צום. לשתייהן הסמיכו את מסכת מגילה, כי רבו בה ענייני קריאת התורה וענייני בית הכנסת. מאז נותרה מסכת מגילה צמודה למסכת תענית.

מסכת מגילה כוללת שלשה עניינים. מצוות הפורים וקריאת המגילה מבוארות בפרק הראשון והשני. בפרק הראשון מובאות בארוכה דרשות חז"ל לפי סדר פסוקי המגילה. הפרק השלישי עוסק בענייני קריאת התורה וההפטרה, והפרק הרביעי עוסק בדיני בית הכנסת, קדושתו וקדושת חפציו.

קריאת המגילה: כאמור, קריאת המגילה היא מצווה מדברי סופרים ומטרתה לפרסם את נס הפורים. כהקדמה ללימוד ענייני מצווה זו, מן הראוי להביא את שכתב הרמב"ם בסוף מניין המצוות (הקצר, שכתב בהקדמה ליד החזקה) על מעמדה של המצווה ועל מהותה: "כך אנו אומרים: שהנביאים עם בית דין תקנו וציוו לקרות המגילה בעונתה, כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשוועינו, כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה (דברים ד/ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראינו אליו".

זוהי מהותה של מצוות המגילה, ומצוות הפורים בכלל, לשבח את הקב"ה ולהללו, ולהודיע ולפרסם שהקב"ה קרוב אלינו בעת קראינו אליו.

ג/א ויבינו במקרא... ואמרי לה אלו המסורת

מה הן המסורות שבהן התבוננו בדור של עזרא?

בספר נחמיה מתואר מאורע היסטורי בחיי עמנו.

צעילוי נשמת

הר"ר **אבנר רייכמן** ז"ל
ב"ר אברהם שלמה ז"ל
נלב"ע י"ט בתמוז תשנ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י חתנו ובתו
הר"ר **אשר ושושנה אורנשטיין** שיחיו

צעילוי נשמת

הרה"ח ר' **משה יצחק זיסר** ז"ל
ב"ר אהרן שרגא ז"ל
נלב"ע כ' בתמוז תשנ"ז
ממייסדי ומקימי בית המדרש
סוכטשוב בני-ברק **תנצב"ה**
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **יוסף בונים גוטר** ז"ל
ב"ר אליהו ז"ל
נלב"ע ט"ו בתמוז תשמ"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

א"מ הר"ר **משה בעער** ז"ל בן ר' יהודה ז"ל
נלב"ע כ' בתמוז תשע"ג **תנצב"ה**
הונצח ע"י בני המשפחה

נר ה'
נשמת
אדם

קבוצה לא גדולה של יהודים עלתה מגולת בבל, בראשות עזרא הסופר, כדי לבנות את בית המקדש השני. בסיום הבנייה, נבנתה בימת עץ עליה עמד עזרא הסופר וגדולי העם לצידו, ויקרא בפניהם "בספר תורת האלוקים". בגמרתנו מובאת דעה, כי באותו מעמד לימד עזרא בין היתר באלו מילים בתורה יש אותיות מיותרות או מילים שחסרות בהן אותיות - מהן דורשים על פרטי המצוות וסודות התורה (רא"ש נדרים לז/ב; ר"י מלוניל).

דקדוק אותיות התורה הוא יסוד גדול בקיומה. **"נמצאת מחריב את כל העולם"**: במסכת עירובין (א/ג) מובא, שרבי ישמעאל אמר לתלמידו רבי מאיר, שהיה סופר: "הוי זהיר במלאכתך, שמלאכתך מלאכת שמים, שאם אתה מחסר אות אחת או מוסיף אות אחת נמצאת מחריב את כל העולם כולו". שינוי קל 'מחריב את כל העולם', ולפיכך יש לדקדק מאד בכתיבת התורה ובקריאתה, כדי שלא תיפולנה טעויות ויחולו שינויים בכתיב הקודש. לשם כך נועדה ה"מסורה", המוסרת את דברי התורה כפי שנמסרו מדור לדור עד משה רבינו מפי הקב"ה.

"סופרים" - ספרו את אותיות התורה: מלכתחילה נמסרו דברים אלה בעל פה. הגמרא (קידושין ל/א) אומרת, שהחכמים הראשונים נקראו **'סופרים'** - ומדובר על אלה שהיו בתקופת השופטים והנביאים (ראה רש"י שם), לפי שספרו את אותיות התורה וקבעו את מניינן ועל ידי כך תמנענה בעתיד טעויות, אם יטענו כי מילה מסויימת חסרה או יתירה. כאמור שם, הם אף נתנו כללים וסימנים שונים כדי לזכור את מניינן, כגון, מדור לדור נמסר כי באות מסויימת מגיע מניין האותיות למחציתו. דבר זה מסייע לשמירת המסורת, היכן יש כתיב מלא והיכן יש כתיב חסר וכדומה (יש מפרשים כי הכוונה שספרו את האותיות שיש בהן שינוי, ואת האותיות החסרות והיתרות וכדומה).

כאמור כאן, אף עזרא לימד את העם את המסורות. **"מסוריים"**: בדורות שלאחר חתימת התלמוד, התפרסמו ה"מסוריים", הלא הם חכמי המסורה, שישבו בארץ ישראל ובעיקר בטבריה, והם שהעלו את המסורה על הכתב [חלקם נמצאים כפי הנראה גם במסכת סופרים, שסודרה בימי הגאונים. ראה רא"ש הלכות ספר תורה סימן י"ג]. בין חכמי המסורה הללו לא היתה אחידות דעים בדקדוקים שונים ובצורת הטעמים שבמקרא, ובאופן כללי היו אז שתי שיטות.

שיטה אחת היתה שיטתו של חכם בשם רבי אהרן בן משה ושיטה אחרת היתה שיטתו של חכם אחר בשם רבי משה בר דוד. רבי אהרן בן משה נקרא בשם "בן אשר" על שם משפחתו שהתייחסה לרבי אשר הזקן, ויש אומרים כי כונה כן על שם מוצאו משבט אשר (ראה מנחת שי בראשית א/ג), ורבי משה בן דוד כונה בשם "בן נפתלי" על כי היה משבט נפתלי (שם במנחת שי).

במחלוקת זו - שהיתה לפני כאלף ומאה שנים - הוכרע לנהוג כבן אשר, והרמב"ם, מביא זאת להלכה ולמעשה בספָרו כי בכתבו ספר תורה "ספר שסמכנו עליו הוא הספר בן אשר הידוע במצרים שהוא כולל כ"ד ספרים שהיה בירושלים מכמה שנים" (הלכות ספר תורה פ"ח ה"ד) [ועיין גם אוצה"ג למסכתנו חלק התשובות עמוד ע"ח]. עם זאת היו שנהגו כבן נפתלי, וכך למשל, מקובל היה בחלב שבסוריה, בעל מנחת שי (שם) מספר, כי חילוקי המנהגים היה בין 'מדניחאי' ומערבאי, כלומר בין ארצות המזרח [כמו חלב] לעדות ארצות המערב [בהן ישב].

ספרי תנ"ך שנכתבו על פי ספרו של בן אשר מצויים עד זמננו. אולם בצד זאת קיימת 'מסורה' כתובה, אשר נדפסה בחלק מהחומשים וספר הנ"ך "מקראות גדולות", הנחלקת לשתיים: מסורה גדולה ומסורה קטנה. המסורה הקטנה נדפסה בחומשים על הדף והיא כוללת הערות קצרות בקיצור נמרץ, מדגישה מילים שונות הבאות במקום אחד כך ובמקום אחר אחרת [למשל בכתיב מלא וחסר], אותיות גדולות וקטנות, תלויות ומשונות וכדומה, ו"מסורה גדולה" המסודרת לפני סדרי א' ב' ומשלימה באופן מסודר ומפורט את המובא במסורה הקטנה בקצרה לפי סדר הפסוקים, ואף מוסיפה להם ביאורים על פי הדקדוק או לחילופין על פי האגדה והמדרש [יש להעיר, שאף מניין הפסוקים וסימניהם שבסוף כל פרשה, מקורו מבן אשר הנ"ל].

בקרב עדות תימן נפוצה מסורה שונה במעט ומקורה בספר המקובל בידם בשם "מחברת היג'אן" שהועתק מ"ספר החילופים" הקדמון, המתאר את החילופים וההבדלים בין שיטת בן אשר ובן נפתלי. עם זאת ראוי לציין, כי אין בידינו הכרעות ברורות לגבי האותיות החסרות והיתירות שבתורה, וכבר בזמן האמוראים אמר רב יוסף (קידושין ל/א), כי איננו בקיאים בחסרות וביתירות. לדעת השאגת אריה (סימן ל"ו), מטעם זה איננו יכולים לקיים מצוות כתיבת ספר תורה (ע"ש בדבריו, ועיין בשו"ת חתם סופר אור"ח סימן נ"ב - נ"ד, ועיין "מנחת חינוך" מצווה תרי"ג ובהגהות על דבריו שם).

דף ו/ב הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין **"פורים קטן" - אם פורים, למה קטן?**

בשנה מעוברת, בה יש שני חודשי אדר, אנו מקיימים את כל מצוות ימי הפורים באדר ב'. גמרתנו מביאה טעמים אחדים לכך, אחד מהם הוא - שבכך סומכים "גאולה לגאולה" - גאולת ישראל מידי המן הרשע, לגאולת ישראל מידי המצרים, שאירעה בחודש ניסן.

בגליון שעבר הבאנו כי החתם סופר זצ"ל (שו"ת, אור"ח סימן נ') חתם מכתב שכתב בחודש אדר א' בזה הלשון: "א' דראש חודש אדר ראשון שמרבין בו שמחה". במאמר שלפנינו נתמקד במהותו של "פורים קטן", הלא הם ימי י"ד וט"ו באדר ראשון. נפתח בגמרתנו.

בחרנו להביא מדבריו של הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד, אשר עוד לפני השואה כתב מאמרים בהירים בעניין, והרוצה להעמיק בהם יקראם בשלמות בספר "קובץ מאמרים".
להלן לקט קצר מדבריו:

התקופה העוברת עלינו כעת היא תקופה מיוחדת במינה, בעיקר על במת חיי ישראל. עדי ראייה אנו להופעות אשר לא שערנום מעולם. המאורעות מתפרצים עלינו במהירות בזק מפליאה, ואנו עומדים מוכי תמהון ומחוסרי הבנה לגבי המתרחש. "והיית משוגע ממראה עיניך". במה דברים אמורים? כל עוד גישתנו נובעת ומתבססת על השכל האנושי, אבל אם נתעמק בתורה, נמצא את הכל ברור ומחווה. כל הקורות בדברי ימי ישראל... חזתה אותם התורה שכתב ושבעל-פה מראש... לפני אלפי שנה הוגד לנו בנבואה: "והפיצך ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ", ונבואה זו הפכה למציאות. אם גם נמצאו עד היום פינות נדחות בירכתי תבל, שנעדרו מהן ישובי יהודים, הנה כעת הגיעו הפליטים גם עד שם.

בזמן האחרון אנו עדים לחזיון מוזר... כל האנושיות כולה אחוזת עוית התרגזות. דומה, כאילו שוכנים אנו ביער עבות בין חיות טרף משוסות. מדינה אחת על רעותה, ולבסוף - בין האומה עצמה מפלגה אחת על רעותה, כולם נכונים לטרוף את כולם.

הנביאים נבאו, כי עתידה לבוא צרה על ישראל אשר לא אירעה כמותה מיום היותם לגוי. הגאון מוילנא כותב: יסורי הגלות נמשלו בפסוקים לצער העיבור של האשה, תקופת חבלי המשיח נמשלה לחבלי לידה, כשם שאין להשוות את צער העיבור לחבלי הלידה, כך גם אין להשוות את צרות הגלות לחבלי המשיח... בתקופת חבלי המשיח... יהודים יהיו נרדפים בכל מקום, באין מנוח, יגרשום מכל המקומות ולא יכניסום לאף אחד.

מה יעשה האדם בשעה קשה שכזאת? כלום אין עצה בשבילנו התורה מעניקה לו לאדם את עצתה. "שאלו תלמידיו את ר"א מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח, אמר להם יעסוק בתורה ובגמילות חסדים". החפץ חיים ז"ל אמר "יעסוק" נאמר, פירושו של דבר, שיתמסר כדרך שהוא מתמסר לעסקיו בכל לבבו, בכל אוניו, כך גם יעסוק בתורה ובחסד וינצל.
...לאחר שגמר היהודי את עבודתו, מוטלת עליו החובה לעסוק בתלמוד התורה. מי שאיננו מוכשר ללמוד באופן עצמאי, יעשה לו רב שילמדנו. חייב גם יהודי להקדיש מזמנו למצוות ומעשים טובים, לגמול חסד עם זולתו כפי יכולתו. התורה תובעת מהיהודי צורת חיים שכזאת. "קדושים תהיו", היהודי יהא קדוש, הבית היהודי יהא קדוש, כל לב יהודי יהא קדוש.

עד כאן דבריו.
רבים מלומדי הדף היומי מספרים כי לימוד התורה בקביעות מעניק להם חוסן נפשי כביר. הם אינם יודעים להסביר בדיוק מדוע וכיצד, אך הם צודקים, הם נמצאים על הדרך הנכונה, היחידה, הבטוחה. יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שתפילות אלפי השנים תפלסנה את הדרך מגלות לגאולה במהרה בימינו אמן.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורכת הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף ב/א י"ג זמן קהילה לכל היא

מדוע פורים בי"ד אדר?

פורים נתקן ביום י"ד, יום שנחו בו מאויביהם.

ביאר המשך חכמה (פ"ב פ"ב פס' ט"ז) כי מבואר בילקוט (רמז תרנ"ד) שאין אומרים הלל (שלם) בשביעי של פסח, משום בנפול אויבך אל תשמה, כי אין הקב"ה שמח במפלתם של רשעים, ולכן נתקן יום הפורים ביום שנחו מאויביהם, ולא ביום מפלת האויבים.

דף ג/א מכאן שמכו של בית רבי שמבטלן ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה

אחשתרנים בני הרמכים

ידועה השאלה, הרי המגילה עצמה תורה היא, שהרי מגילה מכתבי הקודש?

בשם המהר"ל דיסקין מתרצים, כי בסוגיה להלן (יח/א) מבואר שאין יודעים מי הם ה"אחשתרנים בני הרמכים" המוזכרים במגילה, ובמילים אלו אין מקיימים מצוות תלמוד תורה, שהרי המגן אברהם (סי' מ"ז ס"ק א' ז') כתב, שהלומד ואינו מבין אינו מקיים מצות לימוד תורה.

זאת משמיעתנו הגמרא, כי מבטלים לימוד תורה גם על קריאה זו, למרות שאין בה שכר של לימוד תורה.

דף ו/ב אם יאמר לך אדם... יגעתי ולא מצאתי אל תאמן

כנראה שלא יגע

ביאר הרבי מקוצק: אל תאמין שיגע... אם היה יגע כהוגן היה מוצא, "לא בשמים היא, בפוך ובלבך לעשותו" (אהל תורה).

דף ו/ב יגעתי ומצאת תאמן

יגעתי - מצאתי, את מה מוצאים?

הגר"א (משלי ט"ז כ"ו) ביאר, שכידוע, מלמדים האדם בבטן אמו כל התורה שיש ביכולתו להשיג כל ימי עומדו בעולם. זו הכוונה בלשון "מציאה", שעל ידי היגיעה הוא משיג את שהיה ברשותו ואבד ממנו. בשם הגר"ח מוסרים: שאדם עמל במקום אחד, ומוצא במקום אחר, כמבואר בסנהדרין (צט/ב) וזה ממש כמציאה!

דף ו/ב לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא

מציאה רוחנית

רבי צדוק הכהן מלובלין (צדקת הצדיק אות פ"ג) כתב, כי כשם שבקנייני העולם הזה, יש שאדם מוצא הון רב ללא כל יגיעה והוא מתעשר על ידו, כך בקניינים רוחניים קיים הדבר. ובמי הוא מתקיים? במי ששמור מן העבירה ונקרא צדיק.

נחלקו התנאים כיצד יש לנהוג בחודש אדר א' ובחודש אדר ב'. יש תנא הסובר כי באדר ראשון יש לקיים את כל מצוות יום הפורים. יש חולקים וסוברים, כי רק בחודש אדר ב' יקיימו את מצוות יום הפורים [ויש המחלקים לעניין בדיעבד, בין קריאת ארבע פרשיות לקריאת המגילה].

לדעת הרא"ש דברי הגמרא נסובים אך ורק על התקופה בה בית הדין היו מעברים את השנים [השנים המעוברות לא נקבעו מראש, אלא בית הדין הגדול, בראשות הנשיא, הוא שעיבר את השנים, כמבואר באריכות במסכת סנהדרין, יא. אם ביום י"ד באדר הכריעו בית הדין לעבר את השנה ולהוסיף חודש אדר, אותו יום כבר נותר באיסורו, כי החלו לנהוג בו את מצוות יום הפורים ולמרות שעליהם לקרוא מגילה גם בחודש אדר ב', אסורים בהספד ותענית באדר הראשון], אך לאחר שתוקן לוח השנה על ידי הלל האמורא, אין כל ייחודיות לחודש אדר א'. ברם, בעלי התוספות בסוגייתנו וראשונים נוספים הורו, וכך אנו נוהגים, כי גם בתקופתנו אין להספיד ולהתענות בי"ד ובט"ו של חודש אדר א' (עיין שולחן ערוך סימן תרצ"ז וברמ"א שם).

התמיהה המתבקשת היא, כפי שהציבה גאון ישראל החתם סופר זצ"ל (בהגהות לסוגייתנו ובשו"ת, או"ח סימן ר"ח), מאחר שמצוות יום הפורים הוזחו לחודש אדר ב', מה טעם גם בחודש אדר א' אסור להתענות ולהספיד בי"ד ובט"ו בחודש? ואם יש משמעות לימים אלה באדר א', מדוע לא נקבעו בהם כל מצוות הפורים?

זריזין מקדימין למצוות: זאת, ועוד: הן כלל ידוע הוא, כי "זריזין מקדימין למצוות", ומשנפלה ביד אדם אפשרות לקיים מצווה, אינו רשאי לדחות את מועד קיומה. לדעת חלק מן הפוסקים, כלל זה תקף אף על פי שבמועד מאוחר יותר יקיים את המצווה בהידור. דוגמה לדבר, אין לדחות את מצוות קידוש לבנה למוצאי שבת, אף על פי שבמוצאי שבת מקיימים את המצווה עם בגדים מכובדים, מפני ש"זריזין מקדימין למצוות". לפיכך יש להבין, מדוע אמרה גמרתנו, כי חז"ל עיכבו את קיום מצוות הפורים עד חודש אדר ב' כדי "לסמוך גאולה לגאולה"? הן "זריזין מקדימין למצוות!" (ע"ש מה שכתב לדחות שאלה זו). כמענה לשאלות אלו מייסד החתם סופר חידוש מרהיב.

מצווה מן התורה לעשות זכר לנס הצלה: קיימת מצווה מן התורה לעשות זכר לנס הצלה, כפי שעולה מדברי הרמב"ן (השגות על ספר המצוות, סוף שורש ב'), כי הדברים קל וחומר - אם על נס הצלתנו משיעבוד מצרים לחרות, נקבע חג הפסח כזכר ליציאת מצרים, ודאי שעל נס הצלה מחיים למוות, יש לקבוע זכר לנס (כדברי הגמרא להלן י"ד).

זכר זה כיצד יתקיים? זאת כבר לא קבעה תורתנו הקדושה. אין צורך בעריכת משתה, סעודה, משלוח מנות ומתנות לאביונים. מצוות אלו נתקנו על ידי חכמים וקיימו וקיבלו היהודים עליהם ועל זרעם ולא יעבור, לקיימם בכל שנה. מעתה, בהגיע חודש אדר א', אין מספידים ואין מתענים בי"ד אדר ובט"ו באדר, שהרי חובה מן התורה לקבוע זכר לנס, וחובה זו אסור לאחר ולעכב, לאור הכלל "זריזין מקדימין במצוות". ברם, תוספת מצווה שתיקנו חז"ל, לשלוח מנות, לקרוא מגילה, לתת מתנות לאביונים ולערוך סעודה - אפשר לדחות למועד אחר, כי אין זה עיקר קיום חובת "זכר לנס". ראוי לציין, כי גם לדעת הגר"א איסור הספד ותענית בי"ד ובט"ו באדר א' הוא מעיקר הדין, אך מטעם שונה [ראה בביאור הגר"א סימן תקס"ח סעיף ז'].

[רבני בית מדרשנו העירו, כי המשנה ברורה (סימן תרצ"ז ס"ק ג) מביא את דברי הפרי מגדים, כי אדם שנדר להתענות בפורים קטן [באדר א'], נדרו חל מפני שאיסור התענית אינו אלא מנהג, ונדר חל למרות מנהג. לכאורה, הן דעת הגר"א והחתם סופר כי איסור תענית ביום זה הוא מעיקר הדין, ועל כל פנים שנוי הדבר במחלוקת אחרונים, ולדעתם הוא מחוייב להתיר את נדרו ולא להתענות. וצ"ע].

דף א/ז ומשלוח מנות איש לרעהו

משלוח מנות שנגנב ומשלוח מנות עלום

אחת ממצוות יום הפורים היא מצוות "משלוח מנות", שישלח כל אדם לרעהו שתי מנות מאכל. בטרם נפנה אל טעמי המצווה שמנו הפוסקים, נעלה מספר ספקות מעניינים שיבואו אל פתרונם בהמשך המאמר.

יהודי שלח משלוח מנות עם שליח, אך בדרך אירע מה שאירע - המשלוח איננו. היצא השולח ידי חובת המצווה?

השליח דופק בדלת ובידו משלוח מנות, אך ביתו של המקבל עמוס במשלוחי מנות ופניו של בעל הבית מוכיחות כי ישמח יותר אם ישאירוהו להתמודד עם הקיים ולא יוסיפו עליו נדבך. קיים השולח מצוות משלוח מנות?

אדם שלח משלוח מנות לרעהו, אך כטוב ליבו של השליח ביין, הוא שכח מי שיגרו... הקיים השולח מצוות משלוח מנות? ומכאן לדברי רבותינו.

משלוח מנות - לקיום סעודת הפורים: החתם סופר (שו"ת או"ח סימן קצ"ו) מבהיר, כי בפוסקים ישנם שני טעמים שונים לתקנת מצוות משלוח מנות; בעל תרומת הדשן (סימן ק"א) כתב, כי טעם מצווה זו היא כדי שכל יהודי, גם העני ביותר, יוכל לקיים את מצוות סעודת הפורים, על ידי קבלת משלוח מנות.

משלוח מנות - להרבות שלום ורעות: ואילו רבי שלמה אלקבץ, מחבר "לכה דודי", כתב בספרו מנות הלוי על מגילת אסתר (ט/ז), כי מטרת מצוות משלוח מנות, להרבות שלום ורעות בין ישראל, להיפך מדברי המן

הרשע שטען על היהודים "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד". כטעם זה נוקט גם הב"ח (סימן תרצ"ה): "דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהא שש ושמח עם רעיו ואוהביו, ולהשכיח ביניהם אהבה ואחוה וריעות".

איזה טעם נפסק להלכה, והאם עולה השלכה הלכתית בין הטעמים?
אינו רוצה לקבל משלוח מנות: החתם סופר טוען, כי מחלוקת הפוסקים הבאה, תלוייה בשני הטעמים הללו. הרמ"א (שם סעיף ד') פוסק: "ואם שלח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם... יצא". כלומר, גם אם הממוען מיהא לקבל את משלוח המנות, השולח יצא ידי חובה. על אתר מפסק הפרי חדש על פסקו זה וכותב: "לא ידעתי מניין לו".

מחלוקת זו תלוייה בשני הטעמים הנזכרים. הרמ"א נקט, כי מטרת המצווה היא להרבות אהבה ואחוה, ודי בכך שהשולח הוכיח את רעותו, גם אם לבסוף הממוען לא נטל את המנות. אך הפרי חדש נקט, כי מטרת המצווה היא להרבות מאכלים בסעודת הפורים, ואם למעשה המקבל לא נטל את המנות, לא מומשה מטרת המצווה.

לימים המשיך הכתב סופר (שו"ת סימן קמ"א) לעסוק במחלוקת שעסק בה אביו ומצא השלכה הלכה הלכתית מעניינת בין הטעמים. מה דינו של אדם ששלח משלוח מנות בעילום שם. המקבל אינו יודע מי שיגר לו את משלוח המנות, היצא השולח ידי חובת המצווה? ובכן, אם טעם המצווה הוא להרבות אחווה - מובן מאליה כי לא רבתה האחוה, תעלומה יש כאן ותו לא. אולם, אם מטרת המצווה להרבות מאכלים בסעודת הפורים, הן מאכל שמקורו עלום, משביע ומזין גם הוא והתקיימה המצווה.

עתה נשוב למקרה שהזכרנו בתחילת המאמר. משלוח מנות שנגנב - יצא השולח ידי חובה? שאלה זו עלתה על שולחנו של השדי חמד (חלק ט' מערכת פורים סי' ו'), אשר תלה את ההכרעה במחלוקת זו; אם טעם המצווה הוא להרבות מאכלים בסעודת הפורים, הן לא הגיעו המאכלים לסעודה. ברם, אם טעם המצווה הוא להרבות אחווה ורעות, הן כאשר יודע לממוען כי פלוני שיגר אליו משלוח מנות אך הוא נגנב, תרבה האחוה ביניהם כאילו קיבלה.

ברם, פוסקים רבים נקטו, כי גם לדעת הרמ"א לא יצא המשלח ידי חובת המצווה, מפני שלדעתם קיום מעשה המצווה הוא ב"משלוח מנות" ואם לא הגיעה השליחות ליעדה, אין כאן "משלוח". ריבוי האחוה מתקיים בהגעת המנות לידי המשלח, ואין זה אלא כאדם שמודיע לחבירו כי מכין עבורו משלוח מנות אך לבסוף לא שלח... (ברכי יוסף ס"ק ו', ערוך השולחן סעיף ט"ז ועוד. ראה בספר שלמי תודה סימן כ"ז).

לעילוי נשמת

מרת אלישבע שרה ארזן ע"ה

ב"ר מאיר אליעזר ז"ל
נלב"ע י"ח בתמוז תשל"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ר חיים אריה הנדלר ז"ל

ב"ר משה יוסף ז"ל
נלב"ע כ' בתמוז תשכ"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידיו הר"ר אברהם הנדלר ומשפ' שיחיו - גבעת שמואל

לעילוי נשמת

מרת מלכה שוורץ ע"ה

ב"ר חיים יהושע עדער ז"ל
נלב"ע כ' בתמוז תשל"ב תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידיו הר"ר טוביה אליעזר שוורץ ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הרב אליעזר בצלאל יוסף ז"ל בן האדמו"ר רבי נתן דוד מפרצווא זצ"ל נלב"ע י"ז תמוז

ורעייתו מרת בלה איטה ע"ה בת ר' בן ציון ז"ל נלב"ע ט"ו תמוז תנצב"ה

הונצחו ע"י בנם דוד ודבי רבינוביץ שיחיו-פ"ת

נר ה' נשמת אדם

054.8454004 | 00701

כל ההלכות שלא ידעתם מאורות ההלכה

חדש יצא לאור חלק ז'

סיכום של ספרי ההלכה האחרונים ניסוח בהיר וקולח כ-3500 ערכים במפתח העניינים

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | מאורות הדף היומי: 1700-500-151